

San Miguel Arretxinaga, misterioz inguratua

Edonngo populuak gogoko du misterio kutsua, eta besteak beste hor dugu Markina-Jemein San Migel Arretxinagako seialdun elizaren barruan ikaragarriko harriak gordetzen dituen, zutik, elkarri eusten, eta heuren tartean hiru aldare dituela. Berian, udagoienaren sarre-rako San Migel egunez, egien den dutena Euskal Herri guzian ospetxua da.

Aurien ere, urtero bezala, egunkarrietan esta falta izan ez dakit zer nolako egintza misteriozurik Arretxinagako harri horien atzoriaz, mirakuluzko gertakarizkoak ote diren eta abar. Hala da alde guzietan popularen gogo, baina jakintza mailan aspalditako datorkigu guzuzen ikerketa analitiko, eta hortan oinarritu beharrezko zaigu erotuzkura begira. Zerbait mito hausteak baderitza ere, argibiderako zerbait eman dezagun.

Lehen-gizonek, aintzinatik, naturalezaren fenomenok uletu ezinezkoak zituztenean, usteetan eta gertari harrigarrietan oinarritzen zituzten arazoak bideak. Bestelako aholmenek ez bai zuten. Baina zientzia aurrera joan den neurrian, lehen ulerkaitez ziren gauza askorentzat arazoak bideak aurkitu ziren. Hau bera ere beti esta erraz aurkitu, zeren bizitza bera baita, oraindik orain ere, naturalezako misterioak hulumatzen. Gizonak, bere gorpuzaren zelulak kontaktatu ditu, horien analisi kimikoa eta fisikoa ere egingo ditu; baina, zentzua, sentipena, gogo eta honegandik sortzen den borondate indarra, zer diren, oraindik ez da erabakitzerik, ezta hurrik eman ere. Gai horietan egiten diren ikerke-

tan geroago eta leza handiagoa iderkitzen dute. Inork ezin du eman arazoak osorik eta bizitza beraren arazoak jakitea garrantzikoena delarik eta erabaki ezinik, izateak berak bultzatzen du gizona bere gainetik dagoen zerbait sinestera. Hor oinarritzen da fede kontua. Baina, hura nola, azaleko mitologiak baitetik, igarri gabe, jotzen dugun sakonago zerbaitera. Eta sakonago dagoen arazo hori neretzako baino gehiago da. Azaleko zerbait berri nahi nuke gaurko hontan, San Migel Arretxinagakoaz bi argibide emanaz.

Aintzinatik Jeméim parte hortan ezagutzen den San Migel Arretxinagako, historiaren agiriari begiratsen baldin badiogu, XIII. mendean baino lehenagoa izan daiteke, baina, itxura denez, XI. etik honuzkoa, Mugarterig Markinako historiarin adierazi zignez. San Migelen debotzio erromaniko artearekin batean zabaldu zen Euskal Herrian eta Santioiko erromes bideak ere badu horrikin zer ikusirik. Italia hegoaldeko Garganus-en kondairan ditu bere oinarriak eta Erdi-aroren behe partean gertatu zenetik dator esaten dutenez. Garganus-ek, kondaira zahararen arabera, Manfredonia hitzik hurbil Gárgamo mendiko haitzulo batean aurrera hasapiziti batekin izan zuen gertaria oinarritzen da.

Arretxinagako dantzak simbolizatzen du, San Migelen irudiz, Garganus-en pasatea, txar eta onaren bitartean San Migel epaikari saritzen delarik, txarraren aurkako jarriaz. Dantza hau Arretxinagan noiztikoa den jakitea ezta gauza erraza. Doimu eta jakzeretatik XVII. men-

dearen geroztikoa dela dirudi. Baina hau hobeto aztertu beharko litzateke.

Arretxinagara zerk ekarri zuen jakitea ezta hain zaila. Antziadidik aukerako jakitea eskatzen du, agertoki apraposa, eta Arretxinagak ziotuen harri naturalak harpe gordeleku ederra ziren antzerki eraz Garganus San Migeli erantsia han bertan aurkezteko, Europako beste toki askotatik ohi zen bezala.

Harri handi horiek ordea, jende askok eta askok misterioz kutsaturik ikusi izan dituzte. Amador de los Rios berak ere jeltzilarritzat hartu zituen. Baina esta geozologiaz asko jakin beharrik testigantzako harriak dirala iragzteko. Hau da, aintzina azalean aurkitzen ziren harri gogorak, azpiko bigunagoko erosioz degintzeaz hala gelditu ziren hondarrak, besterik ez. Hala agertu zuen Ramón Adán de Yarza mategi inginiariarik 1884. urtean agertu zuen *Descripción Física y Geológica de la provincia de Guipúzcoa* dicitzen liburuen 89. orrialdeko oharretan. Geroztik, gai hortan jakituen diren guztiak gauza bera agertu dute.

Oraingo eliza, lehenaren leku berean, 1736an eraiki zen. Esa bezala, hiru harriak zuten tartean beste hainbeste aldre daude, San Migel argangelua, Santa Polonia eta San Jaiztonen irudiek. Arté aldetik ez dute bialo handirik. Hala ere, San Miguelen irudia gotiko bakeraokoa da, estilo honek, hemen berandura ater itraun zuenez, XVI. mendearen hasierakoenez jo genezake, hau, zaluztirik gabe, bertako irudirik edere-na da; izan ere, ezta guttiagorako, bertako zaindaria denekero.

Fenomeno berezi horiek elizaren barrukaldea ikusgarri egiten dute eta merezi du bisita.

JUAN SAN MARTIN

Siguendo la misma norma de años anteriores he podido observar en algunas publicaciones la aureola fantástica que envuelve a San Miguel de Arrechinaga en Marquina-Jemein (Vizcaya), fundadas en el misterio que inspiran las tres rocas ciclopeas en el interior del templo y la conocida danza que lleva el nombre del santo y lugar. Y cada año digo leyendo el origen misterioso de las rocas y la danza. La ciencia no avanza en vano y en el articulo de hoy hago algunas anotaciones al respecto.

La advocación de San Miguel se extendió en el País Vasco a través del camino de Santiago y coincide con la opción que emitió Juan J. de Mugarterig en su monografía *La Villa de Marquina* (1927), al situarle a San Miguel de Arrechinaga posterior al siglo XI y anterior al XIII. Lo que se atribuye al santo está más visible en Aralar, pero en Arrechinaga guarda el encanto de la danza. La creencia arranca de la leyenda de Gárganus en Manfredonia, al sur de Italia, y la danza constituye una representación simbólica del suceso, el San Miguel justiciero contra el mal. Una manera de 'memorializar' que se viene transmitiendo en lugares y en el tiempo desde la gesta legendaria del bajo medioevo.

La curiosa disposición de tres grandes rocas en raro equilibrio, son las que a Arrechinaga le han

envuelto en misterio...
quiero que tenga...
tales de prologa...
duales y nada me...
que hace ya un siglo...
genero de mias...
gona es su esbozo...
Yarza es la prologa...
Geologica de la...
Guipúzcoa, en la...
Comisión del Mapa...
España, publicado...
en una anotación...
puede leer "...
cuatroas, deciman...
zas que asoman...
simgular equilibrio...
amenazar con su...
vador. Aunque...
estas piedras en...
de los monumentos...
califico de tales...
los Rios. No...
Arrechinaga...
dación, que...
las calizas...
sobre ellas...
arrecina, roca...
contornos...
bases de las...
El santuario...
naga se edifico...
mismo lugar...
existia. Cada...
ocupa un...
Polonia y San...
poco valor...
Miguel que...
probablemente...
XVI. El tiempo...
nantes las...
singular...

Gerardo López de Gereñu-ren lanak (1)

Aurreko egokiera batetan Gerardo Lopez de Gereñuren batiza ezaguturazi nuen. Eta orduan nioen bezala, gaurkoan gasteiztararen obra nola joan den osatzen azaldu nahi nuke, laburki bederen. Aurrera jarraitu baino lehenago Gerardoren lanerako bultzatzailea ere herrialdearekiko maitasuna izan dela gogoratu nahi diot irakurleari. Lopez de Gereñuren obra guzitan dageren faktore iraukobra aipatutako maitasun hori dugu.

Hiruerogeti urte bete ditu etnologist ikerketan. Denborat hartan beregan eraginik inork eduki badu, hori On Jose Migel Barandiaran da. "On Jose Migelen lanak irakurtzeaz nahikoa zen nondik jo behar nuen jakiteko". Dena dela, ez du aituandarekin batera inoi ikerketetan ihardun. Arabari dagokionez, zerbait gaitan. On Jose Iñigo Irijoien izan du gidari. Bi ikerzitzaile hauek ezik Lopez de Gereñuren lana autodidaktismoaren hidentzik zuzendu dela hutsik egiteko beldurrik gabe esan daiteke.

"Ez naiz literatu, kopiatzaile bartzik" dio, bere edozein idazlari buruz mintzatzen hasten garenean, lanari

garrantzirik kendu nahi izango balio bezala. Baina mundu honetan literatura gainera beste askok ere bizi eta garatu ahal izateko eskubiderik ba duela oroit nahi diot Gerardori. Huskeri al da, bestela, Arabako eliza gehienen Fabrika Liburuetatik zuk jasotako argibidea? "Luis Fernádez de Retana nire kolnaukideak edeki lagundu dit alde honetatik" aitortzen du, Arabako datu pilo ikaragarria nola lortu duen galdetu diodanean.

Itzazko abade izandako hark probintziako eliza askoren atek ideki zizkion Gerardori. Gehien batez, etxera eramate zituen liburuak, poliiki-poliki eta orrialdez-orrialde, irakurtzen eta datuak jasotzen joateko. Eitxeko bere fitakategian asken lau galdetako Arabako historiaren zati garrantzitsu bat dago gordeta: herri xeheak eguneru dagnien historiaren, halegia. Gerardoren eritziari jarraiki eta Mikaela Portilla historiagilearen zerbait jeltiori inker, Fabrikako Liburu hauek Apezpikutegira eramaten ari dira, bertan ematen diren baldintzak asozatz egokiagokoak baitira. Kontseiluetako liburuek eta herrie-

tako Ordenantzek heste kapitulu bat beteitzen dute arlo honetako ingintzian.

Zer Araba duen gogokoena, oraingo ala lehenago, galdetzen diodanean ez du erantzuna bat batean eman, zalantzaren batek saltzatzen duela dirudielarik. Nolanahi ere, nekazariaren baitan eman den aldaketa nabaria izan arren - "orain zabalagoa da, komunikariorragoa" - Araban, probintzia den aldetik, ez duela desberdintasun handirik ihusten ditortzen du. Gasteiz buruz, ordea, ezin berdinik esan. "Neri dena hondatu ditate... baina, honez aparte, Gasteiz hobeagotu egin da, etxe, berdegune, pasealeku... eta abarri dagokionez". Arabak dituen kulturari begira probintziako gizonik adierazgarriena lautadokoa dela dio Gerardok.

"Andra Maris de Alava" izeneko lana 1973tik dauka Lopez de Gereñuk publikatzeke. Laurehun argazki ateratu dituzte zehar, gaia Ama Birjinaren irudia delarik. "Lana publikatuko banu - hauxet du asma - nonbaitek errotzat hartuko ninduke. Zergatik? Bada, idazkian doan argazki asko orain inon ikusi ezin daitekeen irudirik erakusten baitigu". Zer gertatu da irudi hoielkin?. Gehienak salda... edo ohostula izan dira. Eta Gerardok Arabako eliza baten kasua kontatzen digu: zaharkitale hoietako bat apatziari joan oi ziztaion irudi bat erosi nahi zuelo esanez. Apatzak ezitza eman zion. Bigarren aldiz 4.000 pezeta... eta sotoa berri bat ezka ini zizkion zaharkitaleak. Ezetza berriro ere. Handik bizpahiru hilabetez ar irudia salda zitegoela jakin zuen Gerardok. Joan zen apatziarengana eta honen arazoak entzun ahal izan zituen. Dirudienze, elizako sakristian itogin bat zegoen, geroago eta haundiagoa egiten ari zena. Apezpikutegira jo ezin zuen apataz itogina konpondu ahal izateko diru eska baina erantzunik ematen ez ziztaionez gero irudia saldu behar izan zuen. Eta, zoritxarrez, honelako kasu asko ezagutarazi ahal izango luke Lopez de Gereñuk. Bere hainbat artikulutan irudi hoiak Gasteizko Museoren batetara ekarri beharko liratekeela proposatzen du, nahiz eta edozein Museo hilerririk

dela-usteizan. "Nolanahi ere, iherrian hobeto daude inon ez baino". Beste askotan, beriz, irudiak ez ezik erretula osoak izan dira salda, inolako lotsarrik gabe. Horra hor, inorako Kejanako Monastegiarena. Ipar amerikarrek erositia izanena.

Arabako herri eta herrixka guztietako xehetasunik jaso duela esaten nuen aurreko artikuluan. Probintziako alderdi gehienek ardura berdintsu eskaini arren, Apellaniz eta ingurua aztertu da hoberen, herri hartan baitauka bere bigarren etxebizitza. Hain zuzen ere, "Estudios de Etnografía Alavesa" izeneko saillean joan den hilean argitaratutako Zero zenbakia. "Apellaniz, pasado y presente de un pueblo alavés" Gerardoren lanaz dago osatua.

"Voces alavesas" eta "Toponimia alavesa" lan bikainak dira eskultutain urguzle eta oherozko izendaturik izateko kontutan harturiko zioak. Dena dela, Gerardok ez du euskara menderatzen eta obra guztiek erdaz egin ditu. Euskera ez ezagutzeak eragotzen asko ekarri ditu Lopez de Gereñuri, berak aitortzen duenez. Batez ere, artzain eta nekazariengandik datuak zuzen-zuzen hartzen, hainbat hizi nekez ulertzen zituen, artzain eta nekazari hoiak ere eraldinik izan arren. Arabako alderdi eniklan izan arren, Arabako alderdi eniklan aldian - Aramaio, Legutiano... - ez dituzte Gerardok hain sakonki aztertuta izan, hizkuntzak jarritzen zion oztopo horrengatik. José Mari VELEZ DE MENDIZABAL

Gerardo López de Guereñu, hombrer autodidacta donde los haya. Teniendo como "padre espiritual" a ese gigante de la investigación vasca que es D. José Miguel Barandiarán, ha sabido López de Guereñu seguir una trayectoria recta en el difícil campo de la búsqueda a la identidad del pueblo alavés. Su fichero -lo grado dato a dato- es fiel exponente de la labor realizada por ese vitoriano, enamorado de su provincia a la que se ha dedicado en cuerpo y alma.

Los Libros de Fábrica de las iglesias de la provincia, las Ordenanzas municipales así como los Libros de

Concepto han sido...
de trabajo durante...
ido extrayendo...
ha permitido...
forjada a través...
siglo por el hombre...
pastor o labrador...
tubíen en toda...
estas las...
Guereñu, esta...
monio del pasado...
chivados en...
del Obispado en...
utilizados por...
tema.
Otro de los...
mención en la...
zidos por Gerardo...
confección de una...
grafías de mas...
de toda Alava...
aun su publicación...
del autor, si algún...
bajo la luz en un...
de infecto penam...
de Guereñu es...
pueden verse en...
por aquel. Es...
mente - a que...
sido vendida...
cuenta, lleno de...
del párrafo de...
que un "antigua...
le ofrecio...
sotana nueva...
de Andra Mari...
desgraciadamente...
tante en...
de López de...
reconociendo...
en lugares...
cance de haber...
Luego de haber...
de ser del...
nora de ser...
haber constatado...
bios en su...
Guereñu es...
Alava, como...
la misma que...
de sus...
parte, no le...
que el no...
vasca ha...
en sus...
de recoger...
del extirpado...

LAS SOCIEDADES ANTE LAS HACIENDAS ESTATAL Y FORAL

2º charla—coloquio sobre la Cifra Relativa de Negocios

Organización: Cámara de Comercio, Industria y Navegación de Guipúzcoa.

Día y hora: 22 de Octubre, jueves a las 6,30 de la tarde.

Lugar: Salón de Actos de la Cámara, C/Camino, 1-principal, San Sebastián.

Guion:

- El Concierto Económico: aspectos generales.
- Criterios para el deslinde de las soberanías estatal y foral. El artículo 19.
- La soberanía tributaria compartida. La Cifra Relativa de Negocios. El artículo 19.
- Obligaciones formales: declaración de la Cifra Relativa de Negocios y declaración informativa. Comentario a los correspondientes impresos de declaración.

Ponente: D. Daniel Bernádez Montes, Inspector Financiero y Tributario.

Motivación: La expresada por la Cámara en reciente Circular Informativa, a las empresas suscriptoras.